

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ รูปแบบการอ้างสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่
ป่าอนุรักษ์ : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอสอด
จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผู้เขียน นายสมศักดิ์ กองอินทร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ :

รองศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ ธีสุวรรณ	ประธานกรรมการ
ศาสตราจารย์ ดร. มนัส สุวรรณ	กรรมการ
อาจารย์ ดร. ชูศักดิ์	วิทยาคัด กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้ มุ่งศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ
ของชุมชนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ
อันนำมาซึ่งการอ้างสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยอาศัยกรอบ
แนวความคิดในการศึกษาและวิเคราะห์ 4 ประการ คือ แนวคิดนิเวศวิทยามนุษย์ แนวคิด
นิเวศวิทยาการเมือง แนวคิดการมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งแนวคิดทั้ง 4 นี้มี
ความเกี่ยวพันกัน โดยการยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่มีการอุดหนุนเกื้อกูล
กันมาในอดีต แต่จากปัญหาเศรษฐกิจสังคม และการเมืองทำให้มีการเข้ามาควบคุมทรัพยากรของ
รัฐโดยการใช้มาตรการทางกฎหมายแต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน มาตรการของรัฐดังกล่าว
มีผลทำให้ชุมชนขาดความไม่มั่นใจในสิทธิที่มีอยู่เดิมเกิดการอ้างสิทธิในรูปแบบต่างๆและสภาพ
ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมเรื่อยมา

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถประกอบด้วยชุมชนหลาย
กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิม คือ ชุมชนบ้านกองลา (กะเหรี่ยง) ชุมชนบ้านใหม่
กองลอย (ลาว กะเหรี่ยง คนเมือง) และชุมชนที่อพยพย้ายถิ่นมาจากท้องถิ่นอื่น คือ ชุมชนบ้าน

ต้นบ่อเหล็ก (มัง) ชุมชนบ้านเล่าลี (จีนฮ่อ มัง) ในอดีตชุมชนดั้งเดิมประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อการยังชีพ ได้แก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ สำหรับชุมชนที่ย้ายมาจากท้องถิ่นอื่นทำการปลูกพืชเสพติด ได้แก่ ฟิ้น ทั้ง 4 ชุมชนต่างมีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายที่มีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกฎระเบียบจารีตประเพณีและความเชื่อของชุมชน มีการพึ่งพิงระบบตลาดน้อยมาก เนื่องจากเป็นชุมชนที่ห่างไกลและการคมนาคมยากลำบาก

จากการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนที่รัฐมองว่า เป็นสาเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย จึงมีการใช้อำนาจรัฐจากส่วนกลางเข้ามาอ้างสิทธิ์โดยใช้อำนาจทางกฎหมาย เริ่มจากการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติขุนแม่ลาย และป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แจ่มทำให้พื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชุมชนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว ตามด้วยการนำโครงการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งพื้นที่ปลูกป่าได้ทับซ้อนพื้นที่ทำกินของราษฎรมีผลให้ในระยะต่อมาเกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่ปลูกป่าของทางราชการ นอกจากนี้การเข้ามาพัฒนาชุมชนเพื่อให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน โรงเรียน สถานีอนามัย รวมทั้งการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงพาณิชย์เพื่อลดการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน ทำให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกมากยิ่งขึ้นและเข้าไปในเขตป่าโดยเฉพาะพื้นที่ปลูกป่าของทางราชการและทำการตัดฟันต้นไม้โดยอ้างว่าต้นไม้ที่ปลูกเป็นสาเหตุทำให้น้ำแห้งต่อมาได้มีการสำรวจพื้นที่เพื่อเตรียมการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแม่โจ้ ทำให้ชุมชนในพื้นที่เกิดความไม่มั่นใจสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่เดิม

การไม่ยอมรับสิทธิทางพฤตินัยของชุมชน รัฐ ได้ใช้อำนาจทางกฎหมายในการควบคุมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติส่งผลต่อรูปแบบการดำรงชีวิตของชุมชนที่เรียบง่ายกลายเป็นเร่งรีบมีการผลิตเพื่อจำหน่าย การพึ่งพิงระบบการตลาดมีมากขึ้นรวมทั้งการกู้ยืมเงินทุนเพื่อใช้ในการผลิต เกษตรกรประสบภาวะหนี้สินและมีฐานะยากจนเช่นเดิม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้อย่างเข้มข้น ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ดิน น้ำ และป่าไม้ นอกจากนี้มาตรการทางกฎหมายที่รัฐนำมาใช้ยังขาดการบังคับใช้หรือไร้สภาพบังคับทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐ (State Property) กลายเป็นทรัพยากรเปิด (Open Access) เกิดการอ้างสิทธิของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ตลอดไป

รูปแบบการอ้างสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติแม่โจ้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งในด้านบวก ได้แก่การรวมตัวกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำและการจัดการป่าโดยชุมชนในรูปแบบป่าชุมชน สำหรับในด้านลบ ได้แก่การทำประโยชน์พื้นที่เพื่อให้มีสภาพแตกต่างจากป่าธรรมชาติ

เริ่มจากการทำพื้นที่ให้โล่งเตียน มีการทำประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และการปลูกไม้ผลยืนต้น นอกจากนี้ยังมีการล้อมรั้วและการติดป้ายการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อแสดงถึงสิทธิการครอบครองและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของชุมชน และนำมาใช้เป็นข้ออ้างเพื่อให้ชุมชนสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ แนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ควรมีการกระจายอำนาจ และการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการยอมรับสิทธิชุมชน อันจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

Independent Study Title : Forms of Resource Claims of the Communities Residing in the Conservation Forest : A Case Study of Maetho National Park Amphoe Hot Changwat Chiang Mai

Author Somsak Konginn

M.A. Man and Environment Management

Examining Committee :

Assoc. Prof. Dr.Chukiat	Leesuwan	Chairman
Prof. Dr.Manat	Suwan	Member
Lect. Dr.Chusak	Wittayapak	Member

Abstract

The study aimed at acquiring the data concerning communities' socio-economic conditions which linked to the gradually deteriorated natural resources of conserved forests. This led to various forms of resource claims in the conserved forests. Four theoretical frameworks : human ecology ; political ecology; participation ; sustainable development were applied. Basing upon the above theoretical frameworks, human beings and ecological systems have relied upon each other. According to socio-economic as well as socio political impacts, the natural resources had gradually been exploited and regulated by the state but without the local community participation. As a result, the communities were not certain of their existing rights upon those natural resources. Different forms of right claiming had been employed while the natural resources had gradually been exploited and deteriorated.

The results showed that communities in Maetho were identified as original groups of Bangongla (Karen) and Ban Maikongloi communities (Lua, Karen, Lowlanders) while those migrated groups were identified as Ban Sanboleak (Hmong) and Ban Laolee (Haw Chinese, Hmon). The original groups made their living on subsistent agriculture while the migrated groups grew opium. All those four groups led their lives peacefully. They observed the natural resources and environments with respect. Traditions and beliefs played major roles. Market system was almost ignored since they were far away and difficult to reach out. As they had shifted slash-and-burn cultivating areas one after another, the "state" considered the activity as major cause of natural resources deterioration. The state then, with the legal authority, claims the rights on those conserved forests. Koon Maelai, Mae Cham were declared national reserve forest. Local people's settlement and cultivated areas were then in the national reserve forests. Not long after, forest reforestation projects were launched aiming at rehabilitating the watershed. These reforestation programs were encroached upon the existing cultivated areas of the local people. Forests proclaimed as state property were gradually occupied by local people. New infrastructures as well as school, roads, health care station were constructed within the communities aiming at improving living condition of the people. When cash crops were introduced to replace slash-and-burn cropping practices, the cultivated areas were extended into the state forests. Many trees were cut down since they believed that those trees dwindled the water. When Maetho was surveyed and about to be proclaimed as national park, the local people were not certain of their rights upon the natural resources they have held.

Rejecting the community's *de facto* rights on the natural resources control and management the state authority had changed the communities' simple way of life into the more complicated. Produces were made to supply the market. Market transaction, loans for production were introduced. However, the villagers remained poor and had debt burden. Natural resources were vehemently exploited. Soil, water, forests were rapidly deteriorated. Since the legal measures proclaimed by the state were not fully enforced or even not enforced at all, all those forest resources - considered as state properties were turned into open access. The local communities, meanwhile, claimed their rights in various forms in

order to remain in those conserved forest. Those forms of resource claim in the conservation forests of Maetho National Park, Hot district, Chiang Mai were both positive and negative. Positively, organizational networks within river basin were founded to conserve natural resources while forests within the areas were proclaimed as community forests. Negatively, cultivated areas were cleared and made use continuously. Some fruit trees were grown. Boundaries were set up to verify community members' holdings. The rights to own these land was exerted as a condition to assure that the communities had the rights to keep on existing in those conserved forests. In terms of natural resource management, decentralization as well as the communities' participation should be put into practices. The communities' rights upon the natural resources should be recognised. Their potentials in natural resources management would then be developed while their lives in conservation forests would also be prolonged.